

5.11.2003 | Lausunto opetusministeriön 15.7.2003 julkaisemasta luonnoksesta hallituksen esitykseksi tekijänoikeuslain ja rikoslakin 49 luvun muuttamisesta

Oikeudenmukainen tekijänoikeusjärjestelmä turvaa, että luovaa työtä tehdään huomennakin

Tekijänoikeus elintärkeä kulttuurille

Tekijänoikeusjärjestelmä on eettisesti perusteltu ja taloudellisesti järkevä tapa turvata kulttuurialan toimintaedellytykset.

Tutkimusten mukaan ns. tekijänoikeusalojen osuus Suomen BKT:sta oli vuonna 1997 4-5 % ja ne työllistivät noin 100 000 henkeä. Jotta taidetta tehdään huomennakin, on turvattava kulttuurialan kyky ansaita omaa rahoitustaan. Tekijänoikeuskorvaukset ovat tästä tärkeä osa, vuonna 2002 niitä kertyi vajaa 80 miljoonaa euroa.

Tekijänoikeuslainsäädännön kehitys on aina ollut kilpajuoksua tekniikan kehityksen kanssa. Nyt tekijänoikeuslain uudistuksen on vastattava tietoyhteiskunnan haasteisiin.

Tietoyhteiskunta tarvitsee sekä sisältöjä että niitä hyödyntäviä laitteita. Jotta kehitys etenee myönteisesti, on molempien alojen toimintaedellytykset turvattava.

Eräitä lakiluonnoksen esittämiä muutoksia

Opetusministeriössä valmisteltu luonnos hallituksen esitykseksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta sisältää mm. seuraavia muutoksia nykyiseen lainsäädäntöön:

1. Yksityisen kopioinnin hyvitysmaksu (nykyinen kasettimaksu) tulisi koskemaan tallennusaloja ja muistillisia laitteita, joita käytetään merkittävässä määrin yksityiseen kopiointiin. Valtioneuvosto vahvistaisi, mitä laitteita maksu koskee ja opetusministeriö asetuksellaan maksun suuruuden. Maksulle vahvistettaisiin yläraja ja tasoon vaikuttaisi teknisten suojausten käyttö (2 a luku).

2. Tekniset suojaukset. Tallenteisiin ja verkkokaupan suojaksi tehtävät tekniset suojaukset saisivat lain suojaa. Niiden purkaminen kiellettäisiin kopiointitarkoituksiin, mutta sallittaisiin siinä tarkoituksessa, että tallenteen saa katsottavaksi tai kuultavaksi (50 a §, 50 b §).

3. Piratismien torjuminen. Piraattituotteiden maahantuonnin säädökset ulotetaan kattamaan myös yksityisen maahantuonnin tilanteet: yhdenkin piraattitallenteen maahantuonti olisi kielletty (seurauksena takavarikko) ja yli kolmen maahantuonnista voisi seurata myös rangaistus (56 a §)

4. Levitysoikeuden raukeaminen. Teosten levittämistä EU-alueella koskevaa konsumoitumissäännöstä muutettaisiin aiempaan hallituksen esitykseen verrattuna kahdella tavalla. EU-alueen ulkopuolelta yksityisesti maahantuotua teosta saisi myydä esimerkiksi antikvariaateissa. Lisäksi harmaantuonti Suomeen sallittaisiin EU-alueen ulkopuolelta, ellei alkuperäinen julkaisija ole levittänyt teosta Suomeen viiden vuoden kuluessa. (19 §)

5. Sopimuslisenessin laajentaminen. Sopimuslisenssiksi kutsutaan sitä, että tekijänoikeusjärjestö voi antaa käyttöluhia muidenkin kuin edustamiensa taiteilijoiden ja yritysten puolesta. Esitys laajentaisi sopimuslisenessin käyttömahdollisuuksia teosten digitaaliseen kopiointiin ja välittämiseen. Ehdotukset koskevat mm. oppilaitosten ja kirjastojen toimintaa sekä yhteisöjen tiedotuskäyttöä. Siihen esitys ei vaikuttaisi, mikä on luvanvaraista ja mikä ei – sopimuslisenssi koskee vain luvan hankkimisen tekniikkaa. (26 §)

6. Lyhytaikaista tallentamista koskeva poikkeus. Tekijöiltä ja esittäjiltä tulee lain mukaan pyytää lupa teosten kopiointiin. Radio- ja televisiotoiminnassa otetaan kuitenkin usein kopioita vain lyhytaikaiseen käyttöön. Nykylaissa on näitä varten ns. efemäärinen poikkeus: ilman lupaa ja korvausta saa ottaa kopioita käyttäväksi enintään neljä kertaa, vuoden sisällä. Tämä säännös säilyisi nykyisellään. (25 f)

7. Lähioikeuksien kehittäminen. Tekijänoikeuden lähioikeuksiin (mm. esittävien taiteilijoiden ja äänitetuottajien oikeudet äänitteisiin) tulisi lakitekninen uudistus, joka ei kuitenkaan vahvistaisi oikeuksia. Poikkeuksena on vain direktiivin edellyttämä muutos tilauspohjaisten palveluiden (ns. "on demand"-palvelut) osalta ja taiteilijoille esitetty musiikkivideokorvaus (45 § - 47a §)

Kommentit muutosesityksistä

1. Hyvitysmaksu. Yksityinen kopiointi on hyvin yleistä. Jo pelkästään äänitettäviä CD-R-levyjä tuotiin Suomeen vuonna 2002 yli 18 miljoonaa kappaletta. Tutkimusten mukaan puolet levyille tallennetusta aineistosta on musiikkia. Musiikissa yksityisen kopioinnin määrä onkin samalla tasolla kuin äänitekaupan määrä. Suomalaisen kasettimaksun suuruus on pysynyt ennallaan vuodesta 1988 lähtien, joten sen reaaliarvo on laskenut merkittävästi.

Hyvitysmaksun on perusteltua koskea kaikkia laitteita, joita käytetään merkittävässä määrin yksityiseen kopiointiin. Sen tulisi koskea tasapuolisesti myös muistittomia tallennuslaitteita.

Tekninen kehitys on niin nopeaa, että esitetty joustava tapa päättää maksu ja sen piirissä olevat laitteet asetuksella on hyvä. Kummassakin tapauksessa tasoksi riittää kuitenkin opetusministeriön antama asetus. Yksityisestä kopioinnista tehdään jatkuvasti tutkimuksia, joita voidaan käyttää asetuksen pohjana. Ei ole tarkoituksenmukaista, että laki edellyttäisi tämän luonteisessa asiassa koko valtioneuvoston toistuvaa päätöksentekoa.

2. Tekniset suojaukset. Tekniset suojaukset ovat digitaalijan lukkoja ja keinoja torjua verkkopiratismia.

Verkkokauppa ei voi kehittyä, ellei verkossa myytävää aineistoa voi suojata niin, että sen saa vain maksun suorittamalla.

Tietoyhteiskunnassa yrittäjällä pitää olla mahdollisuus päättää, mihin käyttöön hän myy ja vuokraa tuotteita. Samaa sisältöä voi olla tarkoituksenmukaista tarjota eri hintaan kertakäyttöön, rajoittamattomaan käyttömäärään, kopioitavaksi jne.

Suojauksen purku aidosti tieteellisiin tutkimustarkoituksiin on hyväksyttävää, jos samalla varmistetaan,

ettei asianomaista teoskappaletta tai tutkimustietoa suojausten purkukeinoista levitetä muihin tarkoituksiin. Tätä laajempi oikeus suojausten kiertämiseksi teoksen saamiseksi kuultaville tai nähtäville ei ole direktiivin mukainen.

Jos teoskappaleen suojana oleva tekninen toimenpide on kierretty, sen levittäminen ja maahantuonti tulee kieltää (kuten edellisessä esityksessä oli tehty). Suojauksen purkamisen ja purkuohjeiden levittämisen tulee olla kiellettyä.

Kuluttajan aseman tulee olla turvattu. Esimerkiksi CD-levyn tulee soida sellaisessa laitteessa, jossa se on tarkoitettu soimaan. Koska kuluttajasuojasäännökset ja tavaravirhettä koskevat säännökset turvaavat käyttäjän oikeudet selkeästi, tekijänoikeuslaissa siihen ei tarvita lisäsääntelyä.

3. Piratismi. Piratismirikollisuuden torjuntaa helpottavat ja tullin työtä selkiyttävät lakimuutokset ovat tärkeitä. Suomi on muuttunut yhdeksi piraattituotteiden käytön synkimmistä maista EU:ssa. Liki joka neljäs (23%) suomalaisten ostama äänite on piraatti, valtaosin yksityisesti maahantuotu.

Tilanteen parantaminen vaatii selkeitä sääntöjä ja työkaluja maahantuonnin ja kauttakuljetuksen osalta. Näitä esityksessä onkin, mutta on vielä vakavasti harkittava kolmen kappaleen rajan poistamista yksityisen maahantuonnin rangaistavuudesta. Siten lainsäätäjän viesti piraattituontia vastaan olisi selkeämpi ja yksiselitteisempi.

Internetmaailman pahenevaan piraattitiedostojen virtaan (mm. vertaisverkot) tarvitaan tehokkaita, direktiivin 8 artiklan edellyttämiä oikeussuojakeinoja. Käytäntö on osoittautunut, että nykyiset säädökset eivät ole tähän riittävän selkeitä. Lainsäätäjän tulee turvata, että oikeudenomistajalla on todellisia oikeussuojakeinoja saattaa oikeudenloukkaaja lailliseen vastuuseen.

4. Levitysoikeuden raukeaminen. Esitys sisältää kaksi EU-säännöstä poikkeavaa säännöstä, joista toinen koskee yksityisen omaan käyttöön tuoman teoksen levittämistä ja toinen teoksia, joita ei ole viiden vuoden sisällä levitetty Suomessa.

Viiden vuoden sääntö on direktiivin vastainen ja alalle vahingollinen. Se on selvästi vastoin levitysoikeuden raukeamista koskevia EU-periaatteita. Suomea sitovat esityksen taustalla olevat tekijänoikeusdirektiivit, joissa periaatteet on säädetty. Kaupallisen levityksen aloittamisesta on sovittava asianmukaisesti levitysoikeuden omistajan kanssa. Levitysoikeus turvaa oikeudenhaltijan markkinointiponnisteluja. Vastaavaa poikkeamaa ei olla säättämässä muualla.

5. Sopimuslisenssi. Sopimuslisenssin laajentaminen on järkevää niissä tapauksissa, kun yksilöllinen lisensointi ei ole tarkoituksenmukaisesti toteutettavissa. Sopimuslisenssisäännös mahdollistaa tehokkaat ja yksinkertaiset lupajärjestelyt. Uudet sopimuslisenssisäännökset ovat tervetulleita erityisesti koulu- ja kirjastomaailmassa. Itse säännös ei kuitenkaan synnytä sopimuksia: sopimukset neuvotellaan asiakkaan ja järjestön kesken. Ehdotettu oikeudenomistajan kieltäminen on hyvä ja vahvistaa yksittäisen oikeudenomistajan asemaa suhteessa tekijänoikeusjärjestöön.

6. Lyhytaikaista tallentamista koskeva poikkeus. Luonnos on parempi kuin edellinen esitys, jossa neljän esityskerran maksimi olisi poistettu. Aiempi esitys olisi laajentanut poikkeuksen merkittävästi ns.

efemääristä aluetta laajemmaksi, koskemaan suurta osaa radioiden tavanomaista musiikin käyttöä. Äänitteiden kopiointiluvat ja -korvaukset olisivat suurelta osin poistuneet radioilta kokonaan.

Kyseinen poikkeussäännös ei kuitenkaan ole tarpeellinen edes nykyisessä muodossaan. Liki puolessa EU:n jäsenvaltioista poikkeussääntöä ei ole, vaan asiasta sovitaan osapuolten kesken. Efemäärinen poikkeus tulee poistaa laista ja jättää asia lähettäjäyrytysten ja tekijänoikeusjärjestöjen sovittavaksi.

7. Lähioikeuksien kehittäminen. Esitys antaisi lähioikeuksien omistajille direktiivin edellyttämän yksinoikeuden tilauspohjaisiin on demand-palveluihin. Muilta osin se pääosin selkeyttäisi ja modernisoisi lainsäädäntöä

Esitetty lähioikeuksien lakitekkinen rakenne vastaisi Ruotsin ja Tanskan lainsäädännössä voimassaolevaa oikeuksien rakennetta ja on tältä osin kannatettava. Rakenneratkaisu ei kuitenkaan käytännössä paranna esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien asemaa.

Historiallisista syistä esittävillä taiteilijoilla ja äänitteiden tuottajilla on riittämättömät oikeudet äänitteisiin. Käytännössä heiltä puuttuu jopa oikeus saada tieto siitä, kuka heidän musiikkiaan yleisölle välittää. Tämä aiheuttaa ongelmia mm internetmaailmassa.

Riittävän oikeusaseman takaamiseksi esittäville taiteilijoille ja äänitteiden tuottajille on säädettävä tasavertaisemmat oikeudet eri käyttömuotojen osalta.

Helsingissä 05.09.2003

Luovan työn tekijät ja yrittäjät – Lyhty